

# ОБЗОР НА ТЕМИТЕ, СЪДЪРЖАНИЕТО И МЕТОДИКАТА НА ПРЕПОДАВАНЕ НА БЪЛГАРСКИЯ (МУЗИКАЛЕН) ФОЛКЛОР В СРЕДНИЯ КУРС НА БЪЛГАРСКОТО УЧИЛИЩЕ ОТ 80-ТЕ ГОДИНИ НА XX ВЕК ДО ДНЕС

Росен Поборников

## Резюме:

*Статията представлява един поглед върху начина, по който се представя и преподава българският фолклор в прогимназиален етап (5 – 7 клас) на българското училище. Периодът, който обхваща, е от 80 -те години на XX век до наши дни. Акцентът попада основно върху самия фолклор като същност и явление, както и върху учебното съдържание, свързано с него. Проучването няма претенцията да е пълно, изчерпателно и обстойно. Има за цел само да представи част от вижданията на различни издателства по темата и последващите проблеми или добри идеи.*

## Ключови думи:

*фолклор, музика, образование, култура, издателство*

## Abstract:

*The article is a look at the way in which Bulgarian folklore is presented and taught in the junior high school stage (grades 5-7) of the Bulgarian school. The period it covers is from the 1980s to the present day. The emphasis falls mainly on folklore itself as an essence and phenomenon, as well as on the educational content related to it. The study does not claim to be complete and comprehensive. It is only intended to present some of the views of various publishers on the subject and subsequent problems or good ideas.*

## Keywords:

*folklore, music, education, culture, publishing*

„Фолклорът е проста работа, но не е за прости хора“ казва Филип Кутев и с това сякаш изчерпва темата по коментара за това, дали трябва българския фолклор да бъде изучаван в българските училища. Отговора на този въпрос в нашето съвремие не подлежи на коментар, защото за всеки човек е ясно, че фолклора е културна основа на един народ и благодарение на него можем, освен да запазим корените си и да възпитаваме родолюбие в младото поколение. Но едновременно с това носи със себе си редица проблеми при различното му представяне.

Още далечната 1979 год. в „Пеене и музика за седми клас методическо ръководство“ Държавно издателство „Народна Просвета“ (Gaytandjiev, Torbov, Kostova) намираме осведоменост за фолклора само в 2 /две/ теми:

1. Първата е свързана с българската народна музика само като темперамент, излъчване, естетика и т.н.
2. Втората е свързана с коментар по темата за българските композитори и българския фолклор.

В една тема намираме и препратка към неравноделните размери, използвани във фолклора ни, но разкрити чрез творчеството на Любомир Пипков. А в друга, като увертюра към самата тема, се използват български народни песни, предимно от Северна България. Имайки предвид времето, музикалната среда и политическата обстановка, личи сериозен набор от музика за слушане: предимно руска с разнообразие от композитори; западно – европейска музика от XVIII и XIX век; редица партизански и партийни песни или просто песни, прославящи „партията“, както „Интернационала“ и „Марсилезата“. Впечатление правят две произведения, свързани дълбоко с българския фолклор, естествено написани от български композитори – Гротескната симфонична сюита „Бай Ганьо“ на Веселин Стоянов и танцовата драма „Нестинарка“ на Марин Големинов, които са залежали в материала по музика до наши дни. И въпреки огромния музикален материал за слушане, видимо липсват музикални образци от българския фолклор, изпълнения на видни певци и инструменталисти, образци от обработения фолклор.

**Учебниците на издателство Просвета от средата на 90-те години на миналия век**

Учебник по музика за 5 клас на издателство „Просвета“ (1994). По-обстойното запознаване с него поражда мисълта, че през този период се

появява идеята за разделяне на фолклорните области в учебния материал<sup>1</sup>. Тя беше потвърдена и от написаното в Книгата за учителя към самия учебник „За разлика от старото учебно съдържание, тук е предвидено да се изучават само три фолклорни области. Като основно съображение за това е необходимостта от по-дълбоко навлизане в интонационната специфика на всяка област и от по – трайно усвояване на материала.“ (Gaytandjiev, Popova, Mladenova, 1994: 7)

Тук трябва да се направи уточнение, че в зависимост от погледа върху фолклора, фолклорните области са различен брой. Учениците в общообразователното училище изучават шест – Родопска, Тракийска, Пиринска, Северняшка, Шопска и Добруджанска фолклорни области. Тъй като музикалният фолклор е много разнообразен и под различно влияние, музикантите, изучаващи го професионално, делят България на осем фолклорни области – плюс споменатите вече шест, те разделят Северняшката фолклорна област на Средна северна и североизточна България от една страна и Северозападна България от друга, а от Тракийска фолклорна област се отделя Средногорие. Танцьорите – професионалисти и хореографи, признават пет – за тях от шестте познати на учениците Родопска фолклорна област е част от Тракия.

Какво представлява идеята за разделяне или обособяване на знанията за фолклорните области от 5-ти клас? Тя съществува и до днес, като показва шестте споменати вече фолклорни области в два класа. В 5-ти клас се изучават южните области – Пиринска, Тракийска и Родопска, а останалите – Шопска, Северняшка и Добруджанска, се изучават в 6-ти клас. В учебника от 1994 г. за 5-ти клас ясно личи този модел на преподаване. Факт е, че са включени нови знания за фолклора – споменатите вече Пиринска, Тракийска и Родопска фолклорна област плюс още две теми – „Български музикален фолклор“, като начало на фолклорните области в етапа на обучение и за обобщаваща тема свързана с фолклора – „Фолклорът на моя роден край“. Тези теми не се изучават последователно, а са разпръснати логично и обосновано в

1 Много видни български фолклористи са изследвали българския фолклор и са установили, че малката територия на България, носи големи различия на фолклорната естетика в различните си краища. За това е необходимо териториално разделение на различни фолклорни области (Фолклорно - музикални диалекти).

материала през цялата учебна година.

Не може да не направи впечатление, че много правилно е обърнато внимание на двугласа в Пирин – мъжката група от Банско и женската група от Сатовча. Споменат е ансамбъл „Пирин“ и творчеството на неговия тогавашен ръководител – прекрасния Кирил Стефанов. Авторът счита обаче като неприемлив, неправилен и неуместен подхода да подтикваме децата да заменят народния текст „за да се пошегуват“ с текстове например като – „кренвирш се вареше“, „пица се печеше“ и т.н. или да заменят автентичния текст на фолклорната песен „Траана се вареше“, посочен от авторите на стр. 42. Това може да се приеме като неуважително към българските традиции и не точно това би възпитало учениците на този етап. А би трябвало да имаме предвид, че това не е подходящ начин да развиваме мисленето, импровизацията и забавлението на учениците.

Според автора на публикацията неприемлив е още един момент при представянето на Тракийска фолклорна област. Изброяването на прочути инструменталисти от нея въвежда неуместно две имена – на Теодосий Спасов и Иво Папазов. Теодосий Спасов е български музикант от световна величина. Още в студентските си години той излиза от пределите на фолклорните области, а за да бъде причислен един музикант към някоя фолклорна област, едно от условията е да е живял и отраснал там (много рядко има изключения). Ако спазим принципа „месторождение“, то за Т. Спасов със сигурност това не е Тракия. Иво Папазов пък е роден в Тракия, „Тракия“ се нарича оркестърът, с който музикантът представя България по света. Но пред учениците трябва да се уточни, че той не свири на български народен инструмент, а на привнесен такъв в българския фолклор. Никъде няма такова уточнение! А би било добре и правилно, когато говорим пред учениците за стилни инструменталисти, представящи конкретна фолклорна област, да споменаваме само тези свирещи на един от петте български народни инструмента – гайда, кавал, гъдулка, тамбура и тъпан. За голяма радост, всички тези мои несъгласия са избегнати в съвременните учебници.

Следващото, което от пръв поглед прави впечатление в учебника, са многото ноти, или по-точно абсолютно ненужно нотирани песни в учебника. Целият учебник е наситен с нотни текстове на всяка песен, предназначена

за изпълнение. Може би самата програма по музика, а в следствие на това и издателите, пропускат важния факт, че учениците в общообразователното училище са нотно неграмотни. Този пропуснат факт се потвърждава и от представените теми за нови знания за 5-ти клас като „Интервали“, „Хармония“ и „Музикални интонации“, напълно удачно днес отсъстващи от учебниците по музика за всеки един клас.

Учебник по музика за 6-ти клас (Mincheva, Pehlivanova, Kusheva). Информация за темите в учебника получаваме както от самия учебник (2-ро изд. 2000 г. на издание от 1995 г.), така и от Книгата за учителя към учебника, издадена през 1995 г. (Mincheva, Pehlivanova, Kusheva).

Учебникът е отбелязан като издаден от малко известното на педагогическата общност издателство „Лодос“. Проучването показва, че освен това издание, издателството има и такова за 8-ми клас. А Книгата за учителя към учебника, на корицата си представя същия учебник, но визираща го от издателство „Просвета“ и дори самата тя е издание на „Просвета“. Може би просто второто издание от 2000 г. е възложено на друго издателство?...



Отделено е място за „Религиозни празници, обичаи и обреди“. Обширно и подробно се разглеждат темите „Цветница“, „Великден“ и „Нестинарство“. Не става ясно дали умишлено е пропусната гайдата като основен инструмент, съпътстващ нестинарското изпълнение и като такъв е отразен само тъпанът. Гайдата и тъпанът обаче са неразделна част и до ден днешен от нестинарския ритуал. Няма музикален пример за това и не се споменава, че точно типичната нестинарска мелодия изпълнявана от гайда, е в основата на „Нестинарка“ на

Марин Големинов. Да, това въздействащо произведение вече е написано и дори през тези години (90-те на XX век) авторът има възможност да му се радва на една преклонна възраст. Нека не пропускаме факта, че житейския път на Големинов намира своя край през 2000 г., а премиерата на танцовата драма е през далечната 1942 г., като през първия си сезон (1942 – 43) е играна 30 пъти.

Продължението на темата, обхващаща фолклорните области, е свързано с изучаването на Средна западна България (Шоплук), Добруджанска фолклорна област, Средна северна и Северозападна България (с уточнението, че все още не се изучава цялата Северняшка област, а само споменатата част). Тук обаче са наричани „Музикалнофолклорни диалекти в България“.

Следва и обяснение за българските народни танци. Такова, каквото днес липсва в съвременните учебници. Погледът върху танцовата култура на българина е обширен – от местата за танцуване до формата и танцовите фигури; от функцията на танца до неговите характерни белези. Конкретно са разгледани различни хватове<sup>2</sup>, характер и стил на българския фолклорен танц.

Текстовете относно фолклорните области по възможност са кратки и изчерпателни, но в тях винаги се прокрадват дребни неточности, които могат да оставят впечатление за правописни грешки:

- Хорото в 9/8 в Северна България се нарича Абдай (освен Дайчово, Мизийско) (може би това е била някаква неподходяща дума през този период), но никой, никога не го е наричал Тропливо, освен създателите на учебника. Факт е, че в учебника се забелязва под размер 9/8 наименованието Тропливо.
- „Пеят се и речитативни Кралимарковски песни със съпроводна гусла“ е твърдение за Шопския край, което би трябвало да носи след себе си доста обяснения. Песните принципно се съпровождат от гъдулка и тя е характерен инструмент в тази фолклорна област. Необходимо е да се отбележи, че учителят по музика представя на учениците като най-разпространени следните пет български народни инструменти

2 Това е термин, който се използва за да отбележи начина по-който хората се държат един за друг по време на хорото или друг танц, свързан с фолклора.



– кавал, гайда, гъдулка, тамбура и тъпан. Гуслата от своя страна има данни да е съпровождала изпълнението на Шопски песни, но до към края на XIX в. и постепенно е отпаднала от фолклорния инструментариум. Днес не се споменава в учебниците на нито едно издателство.

- Като известни представители на шопската фолклорна област са споменати изтъкнатите изпълнителки на градски фолклор сестри Аджови. Истина е, че като малки те започват първите си изпълнения с шопски фолклор, но със сигурност може да се споменат имена, развили вокалното изпълнение в тази фолклорна област много повече.
- В Добруджа дудукът не е особено разпространен инструмент, дори и кавалът не се среща толкова, колкото неспоменатата фиса (фисармоника, хармоника).

Преминавайки през цялата информация в учебника, и не само в тази, свързана с българския фолклор, можем да намерим изречение или две, които търсят пътека към понятия от солфежа и елементарна теория на музиката. Тези понятия вече умишлено се избягват в съвременните учебници – мажорни и минорни тоналности, паралелни тоналности, полутонове, арматура, интервали и т.н. Отново (както в учебника по музика за 5-ти клас от същия период на същото издателство) забелязваме много ненужно нотиране на всички песни за изпълнение.

За отношението към фолклора на издателство „Булвест – 2000“ през 90-те години на XX в. намираме информация в Книгите за учителя по музика:

Книга за учителя по музика за 5-ти клас от 1994 г. (Gaytandjiev, Popova, Mladenova) В нея личи повече свобода в отношението към фолклора и в частност към изпълняваните песни и примери от различните краища на страната. „Естествено, някои народни песни могат спокойно да бъдат заменени с други – по инициатива на учителя или по желание на учениците“. (Gaytandjiev, Popova, Mladenova, 1994:6). Свободата е и в друго отношение: „Естествено е също така, че целия песенен репертоар не би могъл да бъде

усвоен трайно от всички ученици. Затова те, заедно с учителя, ще определят песните, които ще бъдат изпълнявани по-често и ще се оформят като траен песенен фонд.“ (Gaytandjiev, Popova, Mladenova, 1994:6)

В този учебник, както и в издателство „Просвета“, са разгледани споменатите вече фолклорни области от южна България. Отношението обаче към всичко, свързано с фолклора, е различно. Сякаш авторите на учебника започват да осъзнават съвременните тенденции в музикалното образование „Ако липсва фолклорната атмосфера и не се отчита емоционално-естетическия опит на детето, ако то не се постави в ситуация, близка до живота, ако учителят не е носител на фолклора, трудно може да се приеме и обикне нашата самобитна култура.“ (Gaytandjiev, Popova, Mladenova, 1994:42)

Книга за учителя по музика за 6 клас от 1995 г. (Gaytandjiev, Popova, Mladenova)

Напълно естествено в нея са продължени темите и целите, заложи в 5-ти клас. Очакваните фолклорни области вече се появяват (Шопска, Северняшка и Добруджа) и в тях чуваме някои от познатите песни за изпълнение, които и днес учениците изпълняват и слушат с удоволствие – „Мятало Ленче ябълка“, „Елено моме“, „Бела съм, бела, юначе“ и др. Но не само чрез тях е представен фолклорът. Учениците вече са провокирани да открият фолклорно звучене в произведения като Българска рапсодия „Вардар“ на Панчо Владигеров, в Симфоничната гротескна сюита „Бай Ганьо“ на Веселин Стоянов и Симфонична сюита „Тракийски танци“ на Петко Стайнов. Тези произведения и до днес се изучават и носят със себе си сериозно изнесен коментар, тъй подходящ и за запознаването на учениците с българската професионална музика и част от композиторите, свързани с нея.

Предложенията за слушане от изпълненията за женски народен хор са „Полегнала е Тудора“, „Що ми домилело“ и „Дилмано, дилберо“. Днес думите „популярни“ и „актуални“ сякаш носят друго понятие и привкус, но за 1995 г. много сериозно звучи констатацията „голяма част от тях са излъчвани по Българско радио и телевизия, което ги прави, безспорно по-популярни и актуални.“ (Gaytandjiev, Popova, Mladenova, 1995:7). Важно е да отбележим,



че на този етап в музиката за слушане са препоръчани и оркестър „Канари“ със солистките им. Интересно предложение за солфежирано музикално произведение, свързано със задача, е вече позабравената песен „Сине, сине“. В коментара се усеща обаче притеснението на творческия екип, защото това за времето си е жанр с белег, „неподходящ за образователната система“. Все още този белег стои като нещо, което притеснява повече от колегите, преподаващи това изкуство. Притеснението личи от дългото обяснение за това как различни педагози ще се изкажат за този пример – едни положително, а други отрицателно. Но въпреки това авторите на учебника използват тази песен може би и за да потърсят поне доза популярност у учениците и задържане на интереса им.

Прокрадат се отдавна вече забравени теми в часовете по музика като лад, гама, тоналност и т.н. Любопитното е, че книгата притежава и няколко интервюта с изтъкнати музиканти, някой от които за съжаление вече не са между нас, но думите им остават. Това е доста иновативен метод за времето си, мисля, защото все още липсват мултимедийните технологии в общообразователното училище и това е единствения начин до някъде да се докоснем до мисленето, възприятието и характера на музикантите, за които учителят споменава в часовете си. Повечето от интервюираните са с много сериозно отношение към българския фолклор, а някой са типични негови представители: Иво Папазов, Петър Ступел, Борис Карадимчев, Кирил Маричков, Марин Големинов, Стефан Димитров и Теодосий Спасов.

Книга за учителя по музика за 7-ми клас (1996) (Gaytandjiev, Popova, Mladenova) и едновременно с нея проучването разполага и с учебника от 1994 г. А в него се обхващат всички стилови направления в музиката – джаз, поп, рок, етно, барок, класика, романтизъм, авангардна музика, саундтрак и др, но вниманието към фолклора е много малко и повърхностно. Реално от музиката за слушане има само едно произведение, което е фолклорно – „Марко Кралевики и Муса Кесаджия“, но за това пък фолклорните песни за изпълнение са 30% от всички предложени в този раздел. Учениците имат възможност да се запознаят с песни като „Пиленце пее“, „Бре Петрунко“, „Цъфнало цвеке шарено“, „Недо ле, Недке хубава“ и др. Усеща се отново различно отношение към фолклора. Размиване на границите и положително

отношение към новото, с желание за опознаване на непознатото.

Разгледана е танцовата драма „Нестинарка“ и отново (както в Учебника по музика за 6-ти клас на издателство „Лодос“) не е спомената гайдата като основния и единствен солов инструмент, съпровождащ този ритуал. Може би е грешка, но в учебника четем: „Мелодията на хорото, застанала като вкоренена в ла-минор...“ (Gaytandjiev, Popova, Mladenova, 1996:71), а видимо от нотния текст въпросната мелодия е в ми-минор. Реално гайдата я изпълнява в *ре*-минор.

Както в книгата за учителя по музика за 6-ти клас, така и тук намираме интервюта, но вече са с различни личности, отново оставили огромна дия в българското музикално наследство. Тук намираме и думите на именития тракийски кавалджия Никола Ганчев и незаменимата пазарджишка певица, която сякаш е създала пазарджишкия стил, Надка Караджова. И освен тях намираме имената на Васил Найденов, Емил Табаков, Милчо Левиер, Мила Георгиева, Тончо Русев, Минчо Минчев, Иван Дреников, Гена Димитрова и Николай Гяуров, които обаче не спират вниманието си точно върху фолклора.

В първото десетилетие на XXI век се явяват учебници по музика на различни издателства, които вече носят по-съвременни белези. В повечето от тях вече липсват абсолютно ненужните нотни текстове, носят забавни илюстрации, които в голяма степен са съобразени с възрастта на учениците, обяснителните бележки и текстовете са ограничени до минимум, като се увеличават пропорционално на възрастта на учениците. Музикалният материал във всеки учебник е различен и разнообразен. Нека ги разгледаме по-обстойно:

Учебник за 5-ти клас на издателство „Рива“ от 2006 год. е създаден от същия творчески екип, със същата визия на учебника, създал и учебници за 6-ти и 7-ми клас, като обаче са на издателство „АзБуки – Просвета“, а именно затова е логично да ги разгледаме последователно.

Учебник по музика за 5-ти клас на издателство „Рива“ (2006)

(Mincheva, Pehlivanowa, Hristova)

Вече установихме, че трите южни фолклорни области са нещо постоянно в учебниците за пети клас. Все още виждаме доста ноти в учебника. Може да приемем, че те целят визуалното представяне на песенния фолклор – нотиране на двугласни песни, песни в 2/4 (които преобладават), песни в неравноделни размери (само една в размер 7/8) и безмензурни песни (отново само една). Притеснителен е примера за безмензурна песен „Нани ми, нани, Дамянчо“ в изпълнение на класически хор, като пример от Тракийска фолклорна област. Необяснимо остава как това изпълнение ще разкрие пред учениците красотата на тракийската орнаментика, изобщо въздействието на безмензурната песен, след като дори няма солово изпълнение и дори не е изпълнена от народен хор. Нека това не бъде разбрано погрешно, Публикацията няма за цел да изказва отрицателно мнение за изпълнението на класическите хорове, но имайки предвид поставката им, звукоизвличането и начина на орнаментиране, не можем да сме сигурни, че те са удачен пример в случая. Липсва и безмензурна песен представена в Родопска фолклорна област...

На второ място, е много важно да се отбележи, че още в представянето на Пиринска фолклорна област (стр. 15), вместо картинка на тамбура, учениците виждат нейно подобие, или по-точно турски саз. На пръв поглед това изглежда като дребно недоглеждане. Но на същата страница вместо тарамбука (инструмент характерен за областта), виждаме някакъв ударен инструмент, който прилича донякъде на африканското джембе или част от бонгоси, но със сигурност не принадлежащи към инструментариума на Пирин. И за по-сигурно снимката на турския саз се повтаря и на стр. 51.

Една вълнуваща за децата тема разкрива „Пролетни обичаи и празници“ на българина. Тук всеки преподавател, свързан дълбоко с фолклора, би си представил тя да бъде наситена с автентични народни песни, които да оставят впечатление за цялата атмосфера на учениците. Незнайно защо обаче се появява авторската песен на Добри Христов „Малки моми из друм тичат“. И това сякаш обърква децата, защото и без това за тях е трудно да различат народна, обработена и авторска музика.

Учебник по музика за 6<sup>-ти</sup> клас на издателство „АзБуки – Просвета“ (2007)

(Mincheva, Pehlivanowa, Hristova, Fileva).

Още в началото на учебника забелязваме абсолютно нова тема до сега в учебниците по музика „Богатството на метроритмите в музиката на Балканите“. Не е необходимо да споменаваме и вече ясниите три фолклорни области за 6-ти клас (Шопска, Северняшка и Добруджа), но е необходимо да споменем откровените неточности на пръв поглед в Добруджа. Там тамбурата не е от най-разпространените инструменти. Но въпреки това за разлика от учебника в 5-ти клас, тук е правилния инструмент на илюстрацията, но в грешната фолклорна област. За да бъде по-достоверно представянето на областта, авторите ни предлагат песенният пример „Я подай ми Донке ле, тамбурата“. Истината е, че дори и като мелодично изграждане тази песен не прилича на добруджанска.

Друга, много сериозна неточност в учебника, е представянето на народния певец Денислав Кехайов като добруджански изпълнител. Този тракийски изпълнител е от моя край, познавам го лично, налагало се е да имаме съвместни концерти и не съм го чувал да изпълнява добруджански песни с претенции за изпълнител от областта.

Въпреки това обаче виждаме за първи път теми, свързани с фолклора, които и до днес са залегнали в учебната програма като „Оригинален (изворен) и обработен фолклор“, „Фолклорът в творчеството на българските композитори“, „Фолклорен обреден календар“, „Фолклорът на различните етнически общности“ и „Българските музиканти и фолклора“.

Учебник по музика за 7<sup>-ми</sup> клас на издателство „АзБуки – Просвета“ от 2007 г.

(Mincheva, Georgieva, Pehlivanowa, Fileva, Hristova).

Това е учебник, в който цялото музикално пътешествие на учениците е базирано върху историята на музиката, започваща от древността,

преминаваща през всички епохи и стилистики на музикално развитие и достигаща до наши дни. Никъде обаче в това музикално пътешествие не намираме тема, която дори да е близо до българския фолклор. Не намираме фолклор нито в музиката за слушане, нито в песните за изпълнение.

Учебник по музика за 5<sup>-ти</sup> клас на издателство „Анубис“ от 2006 г.

(Stoyanova, Dinkova – Mircheva, Bliznakova).

В трите фолклорни области, изучавани в 5-ти клас, вече няма неточности. Песенните примери са доста удачно подбрани и точно отразяват емоцията на фолклора в тях. Те са нотирани и текстовете са кратки, много често можем да ги видим просто изнесени като любопитни факти, което е тенденция в учебника, завързана не само с фолклора, а и се целия представен музикален материал.

Учебник по музика за 6<sup>-ти</sup> клас на издателство „Анубис“ от 2007 г.

(Stoyanova, Manolova, Bliznakova, Dinkova – Mircheva)

Отново мнението ми за учебниците на това издателство и конкретно отразяването на фолклора е същото – няма неточности, примерите за фолклорните области са удачно подбрани и текстовете са сведени до най-важното. Всичко останало е в ръцете на преподавателя. Тук много приятно изненадващ е и още един факт – дори примерите за синкоп и триола са на фолклорна основа.

Учебник по музика за 7<sup>-ми</sup> клас на издателство „Анубис“ от 2008 г.

(Manolova, Stoyanova, Bliznakova).

Отново не намираме тема свързана с фолклора, но авторите са успели да намерят място на едни от най-представителните песни за българския фолклор – „Руфинка“ и „Излел е Дельо хайдутин“.

С гореспоменатите учебници на издателство „Анубис“ се запознаваме по-обстойно за първи път и изненадата е особено приятна. Може би за тях

съвременното поколение ще каже, че са „френдли“, но илюстрациите в тях са много „живи“, много истински, описанията конкретни и ненатоварващи, музикалните примери са избрани с отношение.

Учебник по музика за 5<sup>-ти</sup> клас на издателство „Просвета“ от 2006 г.

(Sotirova, Draganova, Mateeva).

Тук вече липсва нотация на всяка песен, както и на някои от музикалните примери. Нотни примери има само за да помогнат визуално на учениците с конкретни примери и те са малко на брой. Песните са повече от удачни и конкретно свързани с всяка фолклорна област. И тук вече виждаме конкретно направено обяснение за привнесените инструменти в българския фолклор (това, което беше отбелязано като липса, ми липсваше в учебника от 1994 г.). Като пример е въведен Иво Папазов, как неговия инструмент (кларинет) не е от типичните за българския фолклор и как той удачно се използва за изпълнение на българска народна музика и т.н.. И в този ред на мисли, ако сравняваме отново с учебника от 1994 г., Теодосий Спасов не е споменат като представител на Тракия.

Учебник по музика за 6<sup>-ти</sup> клас на издателство „Просвета“ от 2007 г.

(Sotirova, Mateeva).

Отново учебник изчистен от ненужни нотни примери, прекрасно подбрани музикални примери, както за изпълнение, така и за слушане. Текстовете са към илюстрации и насят само конкретна информация, без ненужна конкретика.

Учебник по музика за 7<sup>-ми</sup> клас на издателство „Просвета“ от 2008 г.

(Sotirova, Mateeva).

Абсолютно ясно е, че през този период (първото десетилетие на ХХ век) програмата за седми клас е базирана основно върху историята на музиката. И както стана ясно, няма да намерим тема, свързана с фолклора за седми клас. Но в този учебник авторите са намерили начин. В началните преговорни уроци към учебника музиката за слушане е предимно фолклорна, а почти 50% от песните за изпълнение – също.



Учебник по музика за 7<sup>-ти</sup> клас на издателство „Булвест“ от 2006 г.

(Gaytandjiev, Popova, Mladenova)

Това е единственият учебник на издателство от този период, до който изследването намери достъп. Прави впечатление още на пръв поглед, че учебникът е много „тежък“, натоварващ с информация и с физическата си форма превръща предмета музика в разказвателен, което много бързо би отблъснало интереса на учениците.

През второто десетилетие на XXI век във всички съществуващи учебници по музика в България личи стремеж към една съвременна визия, която всяко издателство намира и олицетворява по различен начин. Рядко явление вече са неточности като грешен инструмент във фолклорна област, грешна илюстрация, свързана с какъвто и да е дял в музиката, не само фолклорния, или неточност в текста. Съвременните технологии дават възможност на българските учители да коментират своите оценки с творческите екипи или с издателствата, което е много полезно и за двете страни, а най-вече за учениците.

Нека не забравяме, че в съвремието ни всеки учебник има и своето електронно олицетворение, което вече дава нови неограничени възможности на преподавателя и неговата педагогическа фантазия. Ясно е, че това ще привлича ученическия интерес, но не означава, че трябва да се базираме само върху него. Затова реших да се обърна към фолклора, представен в часа по музика. Това е един от дяловете, който в голямата си час е нужно да бъде илюстриран в най-чистия си и неподправен вид. По възможност и най-автентично, където е необходимо. Лично мое мнение е, че не е необходимо да превръщаме изкуството музика в наука. Би било добре, ако преподавателите по музика осъзнават, че музиката е най-вече изкуство, а после учебен предмет, в който учениците трябва да се забавляват усмихват, чувстват добре и да извършват дейностите с удоволствие. Това е предмета, от който те трябва да излизат просто припявайки си последната изпята песен или слушана мелодия. Защото тя ще им помогне в следващия предмет (математика, физика, химия и т.н.), където те трябва да са концентрирани и отговорни към материала, който предстои да научат от колегата.

**Цитирана литература:**

Gaytandjiev, Popova, Mladenova:1994. Gaytandjiev Gencho, Maria Popova, Penka Mladenova. Учебник по музика за 5 клас. С., 1994, 7 [Uchenik po muzika za 5 klas. Sofia, 1994, 7]

Gaytandjiev, Popova, Mladenova:1994. Gaytandjiev Gencho, Maria Popova, Penka Mladenova. Книга за учителя по музика за 5 клас. С., 1994, 6 [Kniga za uchitelq po muzika za 5 klas .Sofia, 1994, 6]

Gaytandjiev, Popova, Mladenova:1994. Gaytandjiev Gencho, Maria Popova, Penka Mladenova. Книга за учителя по музика за 5 клас. С., 1994, 42 [Kniga za uchitelq po muzika za 5 klas .Sofia, 1994, 42]

Gaytandjiev, Popova, Mladenova:1995. Gaytandjiev Gencho, Maria Popova, Penka Mladenova. Книга за учителя по музика за 6 клас. С., 1995, 7 [Kniga za uchitelq po muzika za 6 klas .Sofia, 1995, 7]

Gaytandjiev, Popova, Mladenova:1996. Gaytandjiev Gencho, Maria Popova, Penka Mladenova. Книга за учителя по музика за 7 клас. С., 1996, 71 [Kniga za uchitelq po muzika za 7 klas .Sofia, 1996, 71]

**Списък на анализирани учебници**

Държавно издателство „Народна Просвета“

- Пеене и музика за 7 -ми клас – Методическо ръководство, 1979

**Издателство „Просвета“**

- Учебник по музика за 5-ти клас, 1994 г.

- Музика 6-ти клас книга за учителя, 1995г.
- Учебник по музика за 5-ти клас, 2006 г.
- Учебник по музика за 6-ти клас, 2007 г.
- Учебник по музика за 7-ми клас, 2008 г., 2013 г.
- Учебник по музика за 5-ти клас, 2016 г.
- Учебник по музика за 6-ти клас, 2017 г.
- Учебник по музика за 7-ми клас, 2018 г.

#### **Издателство „Булвест – 2000“**

- Книга за учителя по музика за 5-ти клас на Средните общообразователни училища, 1994 г.
- Книга за учителя по музика за 6-ти клас на Средните общообразователни училища, 1995 г.
- Книга за учителя по музика за 7-ми клас на Средните общообразователни училища, 1996 г.
- Учебник по музика за 7 -ми клас, 1996 г.
- Книга за учителя по музика за 5-ти клас, 2016 г.
- Учебник по музика за 6 -ти клас, 2017 г

#### **Издателство „Рива“**

- Учебник по музика за 5-ти клас, 2006 г.
- Книга за учителя по музика за 7-ми клас, 2006 г.

#### **Издателство „АзБуки – Просвета“**

- Учебник по музика за 6-ти клас, 2007 г.
- Учебник по музика за 7-ми клас, 2008 г., 2013 г.

#### **Издателство „Анубис“**

- Учебник по музика за 5-ти клас, 2006 г.
- Учебник по музика за 6-ти клас, 2007 г.
- Учебник по музика за 7-ми клас, 2008 г., 2014 г.

#### **Издателство „Лодос“**

- Музика за 6-ти клас на СОУ, 1995 г., 2000

e-mail: rpoborniko@fnoi.uni-sofia.bg